

УДК 82.522:7.034.7Туптало Д.
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212459>

Оксана СЛІПУШКО,
orcid.org/0000-0002-7401-7492
доктор філологічних наук,
професор кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) oksana-slipushko@ukr.net

Анастасія КАТЮЖИНСЬКА,
orcid.org/0000-0003-4738-434X
студентка III курсу
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) nastyal6k21@gmail.com

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОПОВІДІ ДМИТРА ТУПТАЛА «СЛОВО ВЪ НЕДѢЛЮ 7-Ю ПО ПАСЦѢ»

У статті здійснено спробу літературознавчого концептуального аналізу проповіді Д. Туптала «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» у контексті світоглядної парадигми й стильових характеристик епохи Високого Бароко. Досліджено концептуальну картину світу письменника, на основі чого визначено систему основних концептів, які репрезентують специфіку індивідуально-авторської позиції. Звернено увагу на особливості трактування концептів, зважаючи на апелювання Д. Туптала до традиції середньовічних книжників як однієї з ключових у проповідницькому дискурсі митця.

Наукова новизна полягає в застосуванні актуального в сучасному літературознавстві міждисциплінарного підходу до вивчення літератури епохи Бароко, що полягає в спробі цілісного концептуального аналізу проповіді Д. Туптала «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» із апелюванням до різних аспектів герменевтичного й інтертекстуального методів.

У проповіді Д. Туптала «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» репрезентовано індивідуально-авторську картину світу, зважаючи на специфіку світогляду епохи Високого Бароко й особливості ораторсько-проповідницької прози цього періоду. На основі концептуального аналізу проповіді обґрунтовано особливості художньої інтерпретації концептів. Доведено, що базовими серед них є біблійні, насамперед концепт «Бог», приядерну зону формують концепти «Віра», «Любов», «Знання». З'ясовано, що концепти функціонують як своєрідні корелятивні пари й виразняють авторську картину світу й світоглядні особливості барокової епохи. Проаналізовано позицію Д. Туптала щодо трактування провідних концептів з огляду на тематику й ідейну парадигму проповідницького жанру. Виявлено, що письменник є продовжувачем традицій середньовічних книжників, адже ідеї й тлумачення провідних християнських концептів через релігійний моральний імператив цілком відповідають середньовічному канону. Парадигма концептів репрезентує світоглядні домінанти й аксіологічні характеристики авторської свідомості в контексті епохи Високого Бароко.

Ключові слова: концепт, концептуальний аналіз, проповідь, епоха Високого Бароко, Дмитро Туптало, «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ».

Oksana SLIPUSHKO,
orcid.org/0000-0002-7401-7492
Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department of History of Ukrainian Literature,
Theory of Literature and Literary Creativity
Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) oksana-slipushko@ukr.net

Anastasiya KATYUZHYNKA,
 orcid.org/0000-0003-4738-434X

3rd year Student

Institute of Philology

of Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) nastya16k21@gmail.com

LITERARY CONCEPTUAL ANALYSIS OF THE SERMON “THE WORD IN A WEEK ON THE EASTER” BY DMYTRO TUPTALO

The article is an attempt of literary conceptual analysis of D. Tuptalo’s sermon “The word in a week on the Easter” in the context of the worldview paradigm and stylistic characteristics of the High Baroque epoch. The conceptual worldview of the writer is investigated, on the basis of which the system of basic concepts that represent the specifics of the individual-authorial position is determined. Attention is paid to the peculiarities of the interpretation of concepts taking into account the appeal of D. Tuptalo to the tradition of medieval scribes as one of the central in the homiletic discourse of the writer.

The scientific novelty of the article consists in the application of an interdisciplinary approach relevant to modern literary criticism to the study of Baroque literature, which consists in an attempt of a holistic conceptual analysis of D. Tuptalo’s sermon “The word in a week on the Easter” with appeal to various aspects of hermeneutic and intertextual methods.

In the D. Tuptalo’s sermon “The word in a week on the Easter” an individual-authorial worldview, taking into account the specifics the High Baroque ideology and the peculiarities of the homiletic prose of this period, is represented. On the basis of the conceptual analysis of the sermon the peculiarities of the artistic interpretation of the concepts are substantiated. It is proved, that the basic concepts are biblical, in particular the concept of “God”, the core zone is formed by the concepts of “Faith”, “Love”, “Knowledge”. It was found out, that the concepts function as correlative pairs and express the author’s worldview and worldview features of the Baroque epoch. D. Tuptalo’s position on the interpretation of leading concepts is analyzed, taking into account the theme and ideological paradigm of the homiletic genre. It was found out, that the writer is a follower of the traditions of medieval scribes, because the ideas and interpretations of leading Christian concepts through the religious moral imperative are fully consistent with the medieval canon. The paradigm of concepts represents worldview dominants and axiological characteristics of the author’s consciousness in the context of the High Baroque epoch.

Key words: concept, conceptual analysis, sermon, the High Baroque epoch, Dmytro Tuptalo, “The word in a week on the Easter”.

Постановка проблеми. Новітні стратегії когнітивного літературознавства актуалізуються в сучасному науковому дискурсі з огляду на провідну позицію міждисциплінарного підходу в структурі методології. Відтак концептуальний аналіз стає одним із базових методів інтерпретації текстів епохи Бароко, оскільки дає можливість дослідити й обґрунтувати положення авторської світоглядної парадигми, репрезентованої через систему концептів, що увиразнює художню специфіку й стильову манеру творчої спадщини письменника як представника певної літературної епохи. Концептуальна картина світу ораторсько-проповідницької прози епохи Бароко репрезентується творчою спадщиною Л. Барановича, І. Галятовського, А. Радивиловського, Д. Туптала. Так, творчість Д. Туптала представлена широкою ідейно-тематичною структурою, проблематикою й парадигмою жанрових модифікацій, сформованих у контексті епохи Високого Бароко.

Аналіз досліджень. Особливості ораторсько-проповідницької прози епохи Бароко ставали предметом зацікавлення таких науковців, як П. Білоус, М. Возняк, М. Грушевський, І. Ісіченко,

В. Кречотень, Л. Ушкалов, І. Франко, Д. Чижевський, В. Шевчук, В. Яременко та інші. Окремі аспекти життєвого шляху й творчої спадщини Д. Туптала досліджували П. Білоус, І. Ісіченко, М. Кашуба, Б. Криса, Н. Левченко, Т. Левченко-Комісаренко, Я. Мишанич, В. Соболев, М. Сулима, І. Франко, В. Шевчук та інші. Так, наукова розвідка Н. Левченко ґрунтується на проблемі біблійної герменевтики творчості Д. Туптала, натомість Я. Мишанич і М. Сулима зосереджували увагу на аналізі драматургії письменника. Однак методологічним підґрунтям дослідницьких стратегій науковців ставали насамперед історико-літературний, порівняльно-історичний та окремі аспекти герменевтичного методів. Натомість концептуальний аналіз проповідницького дискурсу Д. Туптала не ставав предметом окремої наукової розвідки. Поняття концепту й концептуального аналізу було узагальнено й обґрунтовано в працях Л. Бабенко, Л. Белехової, Т. Бовсунівської, Т. Вільчинської, В. Карасика, Е. Кубрякової, М. Маркової, Ю. Степанова та інших.

Актуальним для сучасної літературознавчої науки є дослідження концептуального простору

ораторсько-проповідницької прози епохи Високого Бароко, зокрема проповідей Д. Туптала, із застосуванням сучасної методології, основаної на міждисциплінарному підході, насамперед методі концептуального аналізу, який передбачає апелювання до основних теоретичних положень філософії, психології, культурології для дослідження концептів в індивідуально-авторській художній концепції.

Мета статті – дослідити особливості індивідуально-авторської художньої інтерпретації базових концептів у проповідницькому дискурсі Д. Туптала, здійснивши літературознавчий концептуальний аналіз проповіді «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» у контексті світоглядної парадигми, аксіологічних і стильових характеристик епохи Високого Бароко із застосуванням окремих аспектів герменевтичного й інтертекстуального методів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «концепт» характеризується міждисциплінарним характером і стає ключовим у філософії, психології, культурології, лінгвістиці. Так, у сучасному науковому просторі актуалізується когнітивне літературознавство, що активізує застосування нових методів і підходів до вивчення художніх творів, а відтак провідним стає аналіз авторських концептів, які репрезентують світоглядну картину світу письменника зокрема і літературної епохи загалом. З огляду на це актуальним є застосування методу концептуального аналізу щодо літератури епохи Бароко, зокрема проповідницької спадщини Д. Туптала.

На переконання Е. Кубрякової, концептуальний аналіз – це «метод когнітивної науки, що полягає в спробі поєднати дані різних наук, гармонізувати й знайти смисл у їхніх співвідношеннях» (Кубрякова, 1994: 35–36). Таке визначення свідчить про функціонування цього методу на межі різних наук, зокрема когнітивного літературознавства. М. Маркова вважає, що під поняттям концептуального аналізу варто розуміти «літературознавчу інтерпретацію художніх концептів» (Маркова, 2007: 321). Як бачимо, нині залишається дискусійним визначення концептуального аналізу й основних прийомів його застосування щодо інтерпретації художнього твору. Так, Л. Бабенко пропонує власний підхід до концептуального аналізу художнього твору, що, на думку дослідниці, «передбачає, по-перше, виявлення набору ключових слів тексту, по-друге, визначення базового концепту цього простору та по-третє, опис концептуального простору, який позначається виокремленим концептом» (Бабенко, 2004: 108). На думку Т. Бовсунівської, «концептуальний аналіз

передбачає звернення до сенсів, які можуть фокусуватися як окремими словами, так і словосполученнями, типовими пропозиціями, конкретними висловлюваннями...» (Бовсунівська, 2010: 14)

У проповідницькій спадщині Д. Туптала репрезентовано індивідуально-авторську концептуальну картину світу, сформовану в контексті епохи Високого Бароко. Так, Д. Чижевський наголошує на популяризації жанру проповіді в бароковій літературі, зазначаючи, що «це був один із найважливіших та найулюбленіших літературних гатунків» (Чижевський, 1956: 293). Окрім того, дослідник виокремлює три типи проповіді, до яких апелювали письменники XVII–XVIII ст.: «проповідь, що нав'язується безпосередньо до Св. Письма, проповідь моральна та проповідь панегирична, похвальна» (Чижевський, 1956: 293). На нашу думку, проповіді Д. Туптала характеризуються синтезом ознак цих трьох типів, оскільки письменник звертається до Святого Письма і водночас висловлює морально-етичну позицію. Провідними в художній концепції Д. Туптала є біблійні концепти, що пояснюється тематикою й основним призначенням проповіді як жанру, а також світоглядними домінантами барокової епохи. На переконання В. Сулими, «біблійний концепт здатний розширювати власну ідеосферу й концептосферу» (Сулима, 2007: 6), «містить у собі невизначену перспективу художніх асоціацій» (Сулима, 2007: 14). Відтак вчена акцентує увагу на тому, що «концепт – це не лише смисл знака (імені), як у логіці, це й загальна думка, коротко й точно висловлена, це також формулювання ідеї, явища, образу» (Сулима, 2007: 5).

Центральним у проповіді «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» є концепт Бога, до якого Д. Туптало апелює насамперед в епіграфі, запозиченому з Біблії: «Се есть животь вѣчный, да знають Тебе Единого Истинного Бога» (Туптало, 1909: 1). Власне, такий інтертекстуальний прийом пояснюється тематикою проповіді й увиразнює її ідейні домінанти. Так, В. Кречотень наголошує на важливості вживання у творі проповідницького жанру епіграфу, адже в ньому, на переконання дослідника, утілювалася основна тема: «Всі частини проповіді підпорядковуються темі – своєрідному епіграфу, висловлюванню, взятому з Святого Письма, й відповідному тому християнському святу, яке відзначається в день проголошення проповіді» (Кречотень, 1999: 157). Насамперед визначимо ядро базового концепту, тобто його первинне значення, репрезентоване автором у проповіді. Так, письменник тлумачить Бога як Творця й Спасителя, називає істинним

і єдиним. Д. Туптало акцентує увагу на трьох важливих концептах, які складають приядерну зону концепту «Бог». Власне, це такі біблійні концепти, як «Віра», «Любов» і «Знання». На переконання Д. Туптала, важливим для християнина є знати Бога, що полягає у вірі й любові до нього: «Тотъ тьлькы добрѣ Бога знаеть, который Его при вѣрѣ и любитъ, а любитъ правдивѣ, и тотъ только доступитъ живота вѣчнаго» (Туптало, 1909: 1). На думку письменника, це два способи, через які можна пізнати Бога. Саме пізнання Бога є найбільшим щастям для християнина, шляхом до спасіння й вічного життя, а відтак ідеться про концепт «Знання» як невіддільний складник концептуального простору проповідницького дискурсу письменника: «То все щастіє христіанскаго человѣка, то вся духовная утѣха, то вся надежда спасенія и самое спасеніе, то первое чаяніе живота вѣчнаго и самы животь вѣчны – знати Бога, слышателю православный» (Туптало, 1909: 1). По суті, концепт «Знання» у розумінні Д. Туптала є основою, через яку реалізуються концепти «Віра» і «Любов». Водночас вони корелюють, взаємодоповнюючи й увиразнюючи ідейний зміст, покладений в основу проповіді.

Письменник апелює до основних прийомів інтертекстуальності, які формують додатковий периферійний рівень концепту й увиразнюють доміанти світогляду письменника. Д. Туптало насамперед звертається до Святого Письма для аргументування індивідуально-авторської позиції. Відтак Л. Ушкалов стверджує, що загалом «для письменників українського Бароко основою основ був текст Святого Письма Старого й Нового Заповіту» (Ушкалов, 2014: 112). На думку Н. Левченко, у творах Д. Туптала репрезентовано чотири методи тлумачення Святого Письма: буквальный, алегоричний, анагогічний і моральний: «Дмитро Туптало пропонував дуже обережно, згідно з каноном, застосовувати різні сенси прочитання Святого Письма» (Левченко, 2018: 280). Водночас дослідниця наголошує, що переважав синтез буквального й алегоричного: «Буквальний і алегоричний сенси прочитання Біблії, згідно з бароковою традицією, дуже тісно співіснували в екзегетичній практиці Дмитра Туптала» (Левченко, 2007: 92). На переконання В. Шевчука, провідною у творчості Д. Туптала була релігійна тема, а в художній образності барокові стильові характеристики з ускладненням форм, уживанням символів поєднувалися зі своєрідною простотою викладу: «Свої твори Д. Туптало писав винятково словенською мовою, суворо обмежуючи себе релігійною темою. Проте не раз уживав ускладнених бароко-

вих форм, і це траплялося поруч із тенденцією до опрощення» (Шевчук, 2004: 222). Відтак трактування концепту «Любов» відповідає біблійному розумінню: «Познавається Богъ и любовію, яко мовить самъ Господь въ Евангеліи: любяй Мене возлюбленъ будетъ Отцемъ моимъ, и азъ возлюблю его, и явлюся ему самъ» (Туптало, 1909: 2). Письменник зазначає, що через любов можна пізнати Бога, але вона має бути правдивою й щирою: «Той тьлькы Бога добрѣ знаеть, хто при вѣрѣ и любитъ Его, а любитъ правдивѣ, нефальшивѣ...» (Туптало, 1909: 4). Д. Туптало наводить біблійний інтертекст, а саме Божу заповідь, для доведення своєї думки: «Отказуетъ Господь: возлюбиши Господа Бога твоего всѣмъ сердцемъ твоимъ и всею душею твоею и всею мыслію твоею, сія есть первая и большая заповѣдь» (Туптало, 1909: 4). Любов до Бога, на переконання проповідника, сприяє пізнанню, тобто Д. Туптало апелює до концепту «Знання». Письменник не протиставляє концепти «Любов» і «Знання», а натомість, розглядає їх у цілісності як корелятивну пару, в якій одне поняття реалізується через інше: «Первая заповѣдь – любовь, первѣйшая, skutечнѣйшая до забвенья падъ познаніе, бо за любовью идетъ Бога знаніе барзѣ, а нѣжъ за знаніемъ любовь» (Туптало, 1909: 5). Водночас автор акцентує увагу на тому, що ці концепти не можуть існувати окремо, адже лише спільна реалізація приведе до пізнання Бога: «Если напредъ любовію не скоштуете, до познанья его пріити не можете... А то жъ явно, же тотъ тьлькы Бога добрѣ знаеть, хто его любитъ» (Туптало, 1909: 5–6).

Концепт «Віра» розглядається в первинному розумінні як спосіб пізнання Бога. Ядро концепту складають такі аксіологічні характеристики, відповідно до яких віра тлумачиться як істина, а головним її призначенням є пізнання, тобто через віру людина може пізнати Бога: «Вѣры дѣло есть познаніе, вѣра (мовить) справцетъ знаніе Бога», «безъ вѣры невозможно угодити Богу и спастися», «вѣрою чѣловек оправдается» (Туптало, 1909: 2). Як бачимо, концепти «Віра» і «Знання» також виступають корелятивною парою, де один складник реалізується через інший. Якщо розглянути концепти приядерної зони разом, то сформується тріада «віра – знання – любов», в якій віра й любов формують знання й приводять до Бога, є способами його пізнання.

Окрім того, на означення концептів автор подає такі поняття аксіологічного типу, як християнське благочестя, праведність і духовність. Одним із провідних є моральний імператив релігійного характеру, адже автор апелює до християнських

цінностей і моральних чеснот, актуалізуючи концепцію святості. На думку Н. Поплавської, визначальною характеристикою проповіді як жанру є повчальний елемент: «Проповіді й породили жанр повчань, структурно-функціональна специфіка яких полягала в передачі, пропагуванні норм поведінки від старшого до молодшого, від наставника до послухників. Проповідництво мало конкретно-життєвий зміст» (Поплавська, 2007: 282). Так, проповідь Д. Туптала містить елемент повчання, що проявляється насамперед через моральний імператив релігійного змісту. З огляду на це письменник зазначає, що Бог є прихильним до того, хто живе праведно, дотримуючись норм християнської моралі, не порушуючи Божих заповідей, чия любов до Бога є щирою й правдивою, сумління – чистим, а умисли – світлими, хто дбає про духовне: «Добрая то рація натурального уважання! Хто будеть уважати духовнѣ, речеть: во обоимъ тыхъ своихъ Господь Богъ оказаньяхся хотѣлъ квадраватися, стосоватися до персонъ тыхъ, которымъ мѣлъ оказатися» (Туптало, 1909: 3). Відтак автор протиставляє протилежні за своєю сутністю позиції, зазначаючи, що праведне життя й повага до високих моральних цінностей приведуть до прихильності Бога, а натомість негативні характеристики й неправедне життя, зокрема порушення Божих заповідей, гріхи, не дадуть Божого благословення й спасіння. У світогляді Д. Туптала формуються антиномічні пари «добро – зло», «праведність – гріховність», складники яких письменник протиставляє, не ставлячи між ними серединного поняття. Автор увиразнює свою позицію через символіко-алегоричний метод, репрезентуючи Бога як символ вогню, який з'явиться праведній високоморальній людині, чия віра й любов до Бога були справжніми й правдивими: «Хто будеть уважати натуральнѣ, речеть: тамъ дымъ, где огонь, що палить; а гдѣ не палить огонь, ничого не сожигаетъ, тамъ нѣтъ и дыму» (Туптало, 1909: 3). З метою репрезентації своєї думки Д. Туптало наводить дві історії: про Мойсея, якому він з'явився у вигляді вогню, що просвіщає: «И показался во огнѣ, не опаляючомъ купины, але тьлько просвѣчаючомъ», і народ, який характеризується невдячністю, злістю, вивищує матеріальне над духовним: «Глянетъ на людъ той, ано въ нихъ видить невдячность, бунты... Нужь еще провидить въ нихъ пришлюю злобу...» (Туптало, 1909: 4). Відтак Бог з'являється перед ним у вогні, який знищує через невдячність і байдужість до духовного: «Мовить теды въ себѣ Богъ: лихий то людіе, окажусь Я имъ грозно; нехай мене знають, же я имъ не потерплю того, и оказался

имъ Богъ во огнѣ поядаючомъ, сожигаючомъ» (Туптало, 1909: 4). Як бачимо, Д. Туптало виміром християнських цінностей і чеснот робить релігійний моральний імператив, який є одним із провідних у концептуальній картині світу письменника, де формується антитестичність у репрезентації ідейних домінант світогляду, що містить певною мірою дидактичний характер з метою впливу на слухача.

Провідним у проповіді є теоцентризм, чим пояснюється центральне місце концепту Бога в індивідуально-авторській картині світу. Так, Д. Туптала можна вважати продовжувачем традицій середньовічних книжників, адже ідеї й тлумачення провідних християнських концептів через релігійний моральний імператив цілком відповідають середньовічному канону. Авторська свідомість формувалася під впливом Святого Письма, що пояснюється діяльністю Д. Туптала як митрополита, а відтак вибором віри й служіння Богу. С. Сухарева зазначає, що проповідники не просто подавали цитати з Біблії, а натомість через прийоми символіко-алегоричного тлумачення аргументували авторську позицію з метою впливу на слухача. Так, на переконання дослідниці, «Ішлося не про звичайне цитування, а радше про складну аргументаційну структуру, у якій найважливішим моментом було тлумачення «дотепного» фрагмента Біблії за допомогою риторичного інструментарію» (Сухарева, 2015: 85). Д. Туптало мислить суто духовними християнськими категоріями, які творять провідні концепти, а відтак вибудовується ієрархія духовних цінностей, серед яких любов до Бога й віра в нього стоять на вершині й сприяють процесу пізнання, тобто формують й увиразнюють концепт «Знання». На переконання письменника, християнин має надавати перевагу духовному перед матеріальним, любов до Бога є визначальною характеристикою, яка набуває найвищого аксіологічного значення. Саме духовність і служіння Богу є тими чеснотами, які роблять любов правдивою. Як бачимо, у центр світогляду автора поставлено насамперед Бога, любов до якого зосереджується в серці людини й не може поєднуватися з матеріальними й світськими прагненнями, а натомість має бути єдиною: «Не любить любовь раздвоена быти на двое, абы кто единою половицею сердца своего любилъ Бога, а другою любилъ мирность свѣтовую... але цѣлаго сердца человекского любовь Божія потребуеть, мовячи – сыне, даждь ми твое сердце! Абысь мене улюбилъ всѣм сердцемъ» (Туптало, 1909: 7). Так, В. Соболев вважає, що у творах Д. Туптала простежуються ідеї кордоцентризму,

тобто філософії серця. На думку дослідниці, серце є одним із провідних образів у художній концепції письменника: «Димитрій Туптало сприймає події серцем, котре має очі. Серце є традиційним образом усіх його творів, його думання» (Соболь, 2004: 85). Окрім того, письменник вибудовує периферійний рівень концепту «Любов» за допомогою таких характеристик аксіологічного типу, як «правдивий», «щирий», «безкорисливий». Любов як провідна християнська категорія оцінюється автором як така, що не має мети, а натомість орієнтується на Бога: «Любовь правдивая, не для себе, не для своей яковой приваты, але для самого жь того Бога любячая Бога, для услаждения сердца любовью его божественною» (Туптало, 1909: 8). У висновку проповіді Д. Туптало апелює до концепту «Знання», зазначаючи, що лише той знає Бога, хто його правдиво любить і вірить, тобто повторюються корелятивні пари, що увиразнюють авторську ідейну парадигму: «Тако гды хто любовь правдивую въ сердца своемъ до Бога мѣть, той запевне добръ Бога знаетъ...» (Туптало, 1909: 9)

Висновки. Отже, на основі літературознавчого концептуального аналізу проповіді Д. Туптала «Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ» досліджено парадигму концептів, що репрезентують картину світу й світоглядні доміанти письменника в контексті епохи Високого Бароко, зокрема особливостей ораторсько-проповідницької прози цього періоду. Доведено, що джерелом духовної концепції є Святе Письмо, а відтак базовими концептами є біблійні, насамперед «Бог», приядерну зону якого формують концепти «Віра», «Любов», «Знання». Водночас зазначено, що концепти функціонують як своєрідні корелятивні пари й увиразнюють авторську картину світу й світоглядні особливості барокової епохи. Д. Туптало є продовжувачем традицій середньовічних книжників, адже ідеї й тлумачення провідних концептів через релігійний моральний імператив цілком відповідають середньовічному канону. Парадигма концептів репрезентує світоглядні доміанти й аксіологічні характеристики авторської свідомості в контексті проповідницького дискурсу епохи Високого Бароко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа. Москва : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. 464 с.
2. Бовсунівська Т. В. Когнітивна жанрологія та поезика. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 180 с.
3. Крекотень В. І. Українська ораторська проза другої половини XVII ст. як об'єкт літературознавчого вивчення. *Вибрані праці*. Київ : Обереги, 1999. С. 141–187.
4. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука. *Вопросы языкознания*. 1994. № 4. С. 34–47.
5. Левченко Н. М. Біблійна герменевтика у творах Дмитра Туптала. *Дмитро Туптало у світі українського бароко*. 2007. № 1. С. 87–96.
6. Левченко Н. М. Біблійна герменевтика в давній українській літературі. Харків : Майдан, 2018. 392 с.
7. Маркова М. В. Концепт та концептуалізація в сучасному літературознавстві. *Питання літературознавства*. 2007. № 40. С. 317–324.
8. Поплавська Н. М. Полемісти. Риторика. Переконування. Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст. Тернопіль : ТНПУ, 2007. 379 с.
9. Соболь В. О. Пам'ятна книга Дмитра Туптала. Варшава : Кафедра української філології Варшавського університету, 2004. 217 с.
10. Сулима В. І. Біблійні концепти і проповідницька традиція української літератури (на прикладі концепту води). *Слово і час*. 2007. № 12. С. 3–16.
11. Сухарева С. В. Риторичний простір польськомовної прози XVII ст. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 370 с.
12. Туптало Д. С. Слово въ недѣлю 7-ю по Пасцѣ. *Проповеди святителя Дмитрия, митрополита Ростовского на украинском наречии* / Упоряд. А. Титов. Москва : Печатня А. Снегиревой, 1909. С. 1–9.
13. Ушкалов Л. В. Література і філософія: доба українського бароко. Харків : Майдан, 2014. 416 с.
14. Чижевський Д. І. Історія української літератури: від початків до доби реалізму. Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. 511 с.
15. Шевчук В. О. Літературна праця Дмитра Туптала. *Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII ст.* Київ : Либідь, 2004. Т. 2. С. 219–234.

REFERENCES

1. Babenko L. H. Fylolohycheskyi analiz teksta. Osnovy teoryu, pryntsyipy u aspekty analiza [Philological analysis of the text. Fundamentals of the theory, principles and aspects of analysis]. Moscow : Akademicheskyyi Proekt; Yekaterinburg: Delovaia knyha, 2004. 464 p. [in Russian].
2. Bovsunivska T. V. Kohnityvna zhanrolohiia ta poetyka [Cognitive genre and poetics]. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyyi universytet», 2010. 180 p. [in Ukrainian].

3. Krekoten V. I. *Ukrainska oratorska proza druhoi polovyny XVII st. yak obiekt literaturoznavchoho vyvchennia* [Ukrainian oratorical prose of the second half of the XVII century. as an object of literary study]. *Vybrani pratsi*. Kyiv: Oberehy, 1999. pp. 141–187 [in Ukrainian].
4. Kubryakova E. S. *Nachalnyie etapyi stanovleniya kognitivizma: lingvistika – psihologiya – kognitivnaya nauka* [The initial stages of the formation of cognitivism: linguistics – psychology – cognitive science]. *Voprosyi yazykoznaniya*. 1994. Nr. 4. pp. 34–47 [in Russian].
5. Levchenko N. M. *Bibliina hermenevtyka u tvorakh Dmytra Tuptala* [Biblical hermeneutics in the works of Dmytro Tuptalo]. *Dmytro Tuptalo u sviti ukrainskoho baroko*. 2007. Nr. 1. pp. 87–96 [in Ukrainian].
6. Levchenko N. M. *Bibliina hermenevtyka v davnii ukrainskii literature* [Biblical hermeneutics in ancient Ukrainian literature]. Kharkiv : Maidan, 2018. 392 p. [in Ukrainian].
7. Markova M.V. *Concept and conceptualization in modern literary studies* [Concept and conceptualization in modern literary criticism]. *Issues of Literary Studies*. Nr. 74. 2007. pp. 317–324 [in Ukrainian].
8. Poplavskya N. M. *Polemisty. Rytoryka. Perekonuvannia. Ukrainska polemichno-publitsystychna proza kintsia XVI – pochatku XVII st.* [Polemicians. Rhetoric. Persuasion. Ukrainian polemical and publicistic prose of the late XVI – early XVII centuries]. Ternopil : TNPU, 2007. 379 p. [in Ukrainian].
9. Sobol V.O. *Pamiatna knyha Dmytra Tuptala* [Commemorative book by Dmytro Tuptalo]. Warsaw: Kafedra ukrainskoi filolohii Varshavskoho universytetu, 2004. 217 p. [in Ukrainian].
10. Sulyma V.I. *Bibliini kontsepty i propovidnytska tradytsiia ukrainskoi literatury (na prykladi kontseptu vody)* [Biblical concepts and preaching tradition of Ukrainian literature (on the example of the concept of water)]. *Slovo i chas*. 2007. № 12. Pp. 3–16 [in Ukrainian].
11. Sukhariyeva S. V. *Rytorychnyi prostir polskomovnoi prozy XVII st.* [Rhetorical space of Polish-language prose of the XVII century]. Lutsk : Vezha-Druk, 2015. 370 p. [in Ukrainian].
12. Tuptalo D. S. *Slovo vъ neděliu 7-yu po Pastsъ* [The word in a week on the Easter]. *Propovedy sviatytelia Dmytryia, mytropolyta Rostovskoho / Uporiad. A. Tytov*. Moscow : Pechatnia A. Snehorevoi, 1909. Pp. 1–9 [in Ukrainian].
13. Ushkalov L. V. *Literatura i filosofii: doba ukrainskoho baroko* [Literature and philosophy: the epoch of Ukrainian Baroque]. Kharkiv : Maidan, 2014. 416 p. [in Ukrainian].
14. Chyzhevskiy D. I. *Istoriia ukrainskoi literatury: vid pochatkiv do doby realizmu* [History of Ukrainian literature: from the beginnings to the realism]. New-York : Ukrainian Free Academy of Sciences in the USA, 1956. 511 p. [in Ukrainian].
15. Shevchuk V. O. *Literaturna pratsia Dmytra Tuptala* [Literary work of Dmytro Tuptalo]. Muza Roksolanska : Ukrainska literatura XVI–XVIII st. Kyiv : Lybid, 2004. T. 2. Pp. 219–234 [in Ukrainian].